

Båtsmanstorpet

2 sidor

Under 1600-talet började indelningsverket växa fram i Sverige. Där stadgades hur *'Det ständiga knektehållet och båtsmanhållet'* skulle organiseras för att garantera det antal manningar som staten behövde både i armén och i örlogsflottan.

Under trettioåriga kriget var Gotland en dansk provins. När sedan Gotland efter närmare 300 års utländsk överhöghet åter hamnade under svenska kronan vid freden i Brömsebro 1645, blev gotlänningarnas försvarsplikt att hålla örlogsflottan med båtsmän. Som mest kom det att handla om 400 man från ön, medan indelta soldater ('fotfolk') däremot aldrig funnits på ön.

Gotlänningar blev båtsmän

Ett antal gårdar bildade en rote, som skulle skaffa och underhålla en soldat eller en båtsman. Som kompensation befriades bönderna från att själva skrivas ut som soldater. Tio borgare i staden skulle hålla

'Båtsmanstorpet No 110 Lång' är inte det ursprungliga på platsen men ersatte runt 1850 (?) det första, nu utrangerade, torpet. FOTO Lars Olsson

en båtsman, och på den gotländska landsbygden skulle (till en början fyra, sedermera) fem hemman utgöra en båtsmansrote. Båtsmännen skrevs in vid örlogsflottan för tjänstgöring ombord på olika skepp.

No 110 Lång

Det har funnits sju båtsmanstorp i Fröjel, men de flesta är spårlöst borta. Ett båtsmanstorp finns dock bevarat. Troligen är det uppfört efter samma ritning som det torp som ursprungligen byggdes till båtsman 'No 110 Lång' alldeles i närheten. Torpet ligger lättillgängligt längs Körkhaidväg och ägs nu av Fröjel hembygdsförening, som också svarat för viss renovering.

FRÖJEL HEMBYGDSFÖRENING

Adress: Fröjel, Skolgården, SE 623 55 Klintehamn Hemsida: www.frojel.net
Besöksplatsen öppnar vid midsommar och håller öppet i sex veckor.

Båtsmanstorpet 'No 110 Lång'

Fotfolk och båtsmän

Under 1600-talet började det så kallade indelningsverket växa fram i Sverige. Bland mycket annat stadgades där hur *Det ständiga knekthållet och båtsmanhållet* skulle organiseras för att garantera staten det antal mannar som behövdes i armén respektive örlogsflottan.

Ett antal gårdar bildade en rote, som ålades att anskaffa och underhålla en soldat eller en båtsman. Som kompensation befriades bönderna i varje rote från att själva skrivas ut som soldater. Varje rote skulle förse soldaten/båtsmannen med ett torp och ett stycke mark att odla, och dessutom skulle han hållas med ved, utsäde, hö och viss kontantlön samt få hjälp med körslor då så behövdes. Allt skrevs noga in i kontrakt, men det var ändå många gånger svårt för den indelte soldaten/båtsmannen att från oftast tämligen motsträviga och ogina bönder få ut vad som tillkom honom.

Soldaterna i rotarna sammanfördes till kompanier på 150 man, och båtsmännen tilldelades örlogsflottan för tjänstgöring ombord på olika skepp. I ett kungligt brev från den 10 oktober 1646 reglerades båtsmanshållet närmare, så att tio borgare i staden och fyra gårdar på landsbygden skulle hålla en båtsman. Senare bestämdes för Gotlands del att fem hemman skulle utgöra en båtsmansrote. – Indelta soldater har däremot aldrig funnits på Gotland.

Under trettioåriga kriget var Gotland en dansk provins. När sedan Gotland efter närmare 300 års utländsk överhöghet åter hamnade under svenska kronan vid freden i Brömsebro 1645, ålades gotlänningarna att som försvarsplikt hålla örlogsflottan med båtsmän. Som mest kom det att handla om 400 man från ön.

För varje torp skulle finnas en rotebonde eller rotevärd som skulle vara med vid torpsynen, och han skulle också ha hand om roteboken och rotelistan. I roteboken var angivet antal dagsverken på torpet som varje medlem av roten var skyldig att utföra. Det hörde även till rotebondens åligganden att torpet blev ordentligt hävdad, d v s besått och skördat i rätt tid, liksom att båtsmannen hade bete till sina husdjur samt bränsle.

Enligt båtsmansförordningen av år 1690 skulle båtsmannen ”utöver personlig utrustning ha en kontant lön av 8 daler silvermynt årligen, samt fri bostad, ett halvt tunnland åker, två lass hö, vedbrand och mulbete samt fri resa och matsäck vid inkallelse”. Egen bostad betalades med en daler och 11 öre. Hundra år senare var kontantlönen fortfarande 8 daler, men det hade tillkommit naturprodukter i form av 1 tunna råg och 1 tunna korn. I slutet av 1800-talet påtalar båtsmanskompanierna i en skrivelse till länsstyrelsen, att kontantlönen inte höjts sedan 1690, och att ”livets allra oundgängligaste förnödenheter högst betydligt stigit i pris”, varför bättre villkor påyrkades. Runt 1880 tycks också någon förbättring ha erhållits.

Torpet

I mars 1840 utkom konungens befallningshavandes kungörelse om 'Byggnads-Regler för husen å Båtsmans-Torpen i Gotlands Län'. Där föreskrevs noggrant hur stora husen skulle vara, och en utförlig byggnadsbeskrivning medföljde. ”Torpbyggnaden skall vara 11 alnar i invändig längd och 8 alnar invändig bredd, med 3 ½ alns höjd från golvet till underkant på tak-riorna. Torpet skall indelas i Stuga, 6 alnar lång och 8 alnar bred, samt resten till förstuga och skafferier. Fähus och lada skall äga 16 alnar invändig längd och 6 alnar invändig bredd. Ladan upptar 9 och fähuset 7 alnar”.

110 Långs rote hade 1778 ingen byggnad, men en sådan skulle uppsättas på Alstäde hemman. Det ursprungliga torpet är borta, men på samma markområde, fast närmare vägen uppfördes en ny torpstuga. Den är liksom övriga båtsmanstorp byggd efter 1840 års byggnadsregler. Detta 'nybygge' ägs nu av Fröjel Hembygdsförening. Torpet ligger cirka 300 meter nord-nordost om Vallhagar, nära granne med gården Alstäde.

Det har funnits flera båtsmanstorp i Fröjel, men efter dem finns knappt några lämningar alls kvar. På sina ställen kan man möjligen ana några stenrester, spår efter en brunn, viss avvikande vegetation (fruktträd) eller liknande.

Hitta dit: Till båtsmanstorpet kommer man genom att köra Vallhagarvägen (skyltad infart 100 meter norr om kyrkan). Vid avfarten till Vallhagar fortsätter man i stället vägen fram åt vänster. Efter 400 meter ligger det lilla båtsmanstorpet som första hus på vänster hand. – Kommer man i stället från andra hållet (österifrån), ligger båtsmanstorpet som första hus på höger hand cirka 1500 meter från väg 141.